

Kyrkomöte, centralisering och sprattelgubbar

Om några dagar inleds årets kyrkomöte. I skuggan av pandemin lär det inte bli någon munter tillställning. 207 av 251 ledamöter är efter överenskommelse mellan samtliga gruppledare uteslutna från att delta i plenum, debatt och beslut. 44 ledamöter har selekterats fram för att föra allas talan, rösta och besluta för de många. Kanske en nödvändig men inte så klok decimering.

Att inte genomföra kyrkomötet vore inte en lösning. Men att fatta avgörande och stora beslut som påverkar kyrkans framtid är än mer orimligt. Därför har kritiken varit förödande inför flera förslag som finns i kyrkostyrelsens skrivelser.

I ett välformulerat svar till kritikerna skriver kyrkomötets ordförande Karin Perers (KT 31–32/2020) att »genom ett uppdaterat och därmed aktuellt budgetbeslut kan kyrkomötet garantera att kyrkostyrelsen år 2021 har de rätta ekonomiska förutsättningarna för kyrkans verksamhet i pandemins förlängning». Men just där ska det stanna. Inga andra beslut bör fattas än för budgeten 2021 och beviljande av ansvarsfrihet för det gångna året. Formalia, men ingenting mer.

Visserligen har antalet ledamöter valts, som Perers skriver »för att säkra både demokratisk representativitet och väl fungerande delaktighet i digitalt forum» och att »Kyrkomötet 2020 får förvisso andra former än andra år. Det blir, i relation till kyrkovalet, lika demokratiskt som annars».

Men detta räcker inte. Att den demokratiska strukturen bevarats genom att mandatfördelningen bibehållits är ett svagt argument. 207 ledamöter får inte säga sitt, 207 ledamöter kan inte delta i debatten – tala om att tysta talare.

Så kan bara makten tänka, att debatt och diskussion, samtal och argument inte förväntas ändra något i besluten. Inga argument biter, inga sakliga skäl kan påverka de beslut som i praktiken redan fattats av den partipolitiska majoriteten. Ledamöterna i de partipolitiskt obundna grupperna har en plågsam erfarenhet av att så är det.

Som sagt, beslutet att begränsa kyrkomötet var med den pågående pandemin oundvikligt. Men, som det heter i en motion, årets kyrkomöte »kan knappast anses vara demokratiskt giltigt även om gruppernas proportionella mandatfördelning har bibehållits ... den absoluta majoriteten av ledamöter saknar både yttrande- och rösträtt. Att då fatta beslut av övergripande karaktär vore djupt olyckligt. Exempel på sådana beslut är obligatoriskt lönecenter, översyn av stiftsindelningen ...» (Motion 2020:14, Löndahl m.fl.). Ytterligare tre motioner föreslår samma sak.

Kritiken har gällt såväl kyrkomötets legitimitet som förslag framlagda i kyrkostyrelsens skrivelser. Ännu en centralisering, ännu ett steg mot att minska församlingarnas självständighet, ännu en administrativ åtgärd som stärker Svenska kyrkans koncernstruktur. Ändå, förslaget om obligatorisk central löneadministration för alla församlingar och pastorat innehåller i princip inget nytt. Centrat har länge varit på gång. Skillnaden ligger i att det nu ska vara tvingande. Men inte ens detta är särskilt nytt. Processen mot en centralstyrd kyrka har sina milstolpar, vilka står där som relikter från det förgångna.

Landskapsglömska eller smygande normalitet har det kallats när en förändring sker så långsamt, att den inte riktigt observeras eller tas på allvar. Fenomenet gäller miljö och klimat liksom samhällsutveckling och organisationsförändringar. För Svenska kyrkans del är den uppenbar när man överblickar några decennier.

Många små förändringar och några få stora och avgörande har ackumulerats till vad vi ser i dag – en kyrka som i en långsam process av inre sekularisering desarmerats på sin

teologiska stringens, vars identitet som en del av Kristi världsvida kyrka försvagats och där församlingarna berövats varje rimlig självständighet.

Kanske är denna smygande normalitet en viktig orsak till att varje motion om att utvärdera de större förändringarna konsekvent avvisats. Ingen utvärdering har gjorts vare sig av kyrkomötesreformen 1982 eller av strukturutredningens genomförande, trots åtskilliga motioner i ärendet. Om en sådan utvärdering blir av kommer det att ha gått minst tio år efter förändringen och de flesta, som var med före och efter 1/1 2014, är inte längre med. Utredningen med titeln Närhet och samverkan ledde till Distans och centralstyrning.

I praktiken upphörde församlingarna med strukturutredningen även om de finns kvar till namnet. Församlingsinstruktionen som ett viktigt instrument för den minsta och lokala enheten är en illusion, eftersom ingen församling längre har egen ekonomi att självständigt besluta om. Numera ligger allt ansvar, alla beslut, all ledning, all ekonomi på pastoratsnivå. Trots att Kyrkoordningen betonar att församlingarna utgör kyrkans grundläggande enheter, så tycks de i dag mer ha reducerats till att likt spratteligubbar inte kunna sprattla annorlunda än vad den centrala administrativa handen gör och tillåter.

Vad som nu föreslås med obligatoriska centraliserade administrativa system blir bara själva kulmen, en följd av att de lokala församlingarna berövats identitet, integritet, självständighet och beslutsrätt. Mer avgörande än att pastoraten får behålla sin lönehantering är att återge församlingarna vad som fräntagits dem. Där kärnverksamheten levs och utförs måste också besluten ligga.

Ett dilemma inom Svenska kyrkan liksom inom annan offentlig verksamhet är, att verksamhetens utförare inte har makten att besluta, medan maktens utövare som saknar kunskap om och verklig erfarenhet av verksamheten beslutar, administrerar och styr den.

Att partipolitiseringen är en orsak till utvecklingen är bortom varje rimligt tvivel. Redan 1915 konstaterade Oscar Bensow i sin prästmötesavhandling i Uppsala stift att den dag, »som den politiska vänstern är herre i Sverige, kommer vi att [i kyrkan] få en caesaropapism av modernaste slag. Det måste vi akta oss för ...»

Något år senare beskrev den socialdemokratiska riksdagsmannen Arthur Engberg, sedermera ecklesiastikminister, kyrkan och socialdemokratien som lika oförenliga som eld och vatten. Ändå ville han 1919 behålla statskyrkan »tills vi har omdanat den så att vi törs släppa den loss, dvs. till dess att vi har fått bort obskuranterna och fått fram en modern teologi. Till den änden måste vi avskaffa kyrkans självständiga organ.»

Hundra år senare säger kyrkostyrelsens 1:e vice ordförande, Wanja Lundby Wedin, att »Svenska kyrkan har olika fromhetstraditioner, men det där borde vi ha lämnat bakom oss» (KT 43/2019). Det är samma andas barn, samma tankesätt, samma okyrkliga syn på kyrkan.

I den andan riskerar också årets kyrkomöte att fatta beslut i stora frågor utan förankring i församlingarna. Därför måste årets beslutsfattande begränsas till ett minimum. Annars lär vi än en gång stå som åskådare till spratteligubbarnas centralstyrda sprattel.